

İlkokul Öğretim Programlarının Hayal Gücü Eğitimi Bağlamında İncelenmesi

Yıldırım AYDIN¹

¹Dr., Millî Eğitim Bakanlığı, yildirayaydin48@gmail.com

 ORCID ID:0000-0001-8848-7463

Makale Türü/Article Type
Araştırma Makalesi

IJPES

2023

Volume 4, No 3

Sayfa/ Pages: 162-169

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijpes>

Makale Bilgisi/Article Info:

Geliş/Received :23.11.2023

Kabul/Accepted :5.12.2023

e-Yayın/e-Printed:13.12.2023

DOI: 10.59062/ijpes.1395089

ÖZ

Hayal gücü, her dönem güncelliğini koruyan önemli bir bilişsel beceridir. Bu becerinin öğrencilerde gelişiminin desteklenmesi ise bu alanda verilecek eğitim ile olacaktır. Hayal gücü eğitimi de okul müfredatı ile ilişkili olarak verilmelidir. Bu nedenle bu araştırmanın amacı ilkökul öğretim programlarının hayal gücü eğitimi bağlamında incelenmesidir. Bu amaca bağlı olarak araştırma doküman incelemesi yöntemi ile yürütülmüştür. Verilerin çözümlenmesinde içerik analizinden faydalanılmıştır. Bulgulardan elde edilen sonuçlara göre ilkökul öğretim programları arasında hayal gücü temasına en sık yer verilenlerin müzik, görsel sanatlar ve Türkçe olduğu; en az sıklıkla yer verilenlerin beden eğitimi ve oyun, trafik güvenliği olduğu; sıklıkla olmasa da hayal gücü temasına yer verilenlerin hayat bilgisi, fen bilimleri ve sosyal bilgiler olduğu, hiç yer verilmeyen ilkökul öğretim programlarının ise matematik, İngilizce, din kültürü ve ahlak bilgisi, insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi dersi öğretim programları olduğu ortaya çıkmıştır. Hayal gücünün bireyin gelişimine katkıları göz önüne alınarak Millî Eğitim Bakanlığı tarafından ilkökulda hayal gücü eğitimine önem verilmesi önerilir.

Anahtar Kelimeler: İlkokul, hayal gücü, öğretim programı

Evaluation of Primary School Imagination Education in the Context of Curriculum

ABSTRACT

Imagination is an important cognitive skill that keeps up to date every semester. Supporting the development of this skill in students will be through the training to be given in this area. Imagination education should also be given in relation to the school curriculum. For this reason, the purpose of this research is to examine primary school teaching programs in the context of imagination education. Depending on this purpose, the research was carried out by the document review method. Content analysis was used in the analysis of the data. According to the results obtained from the documents, the primary school curricula that most frequently included the theme of imagination were music, visual arts, and Turkish; the least frequently included themes were physical education and games, and traffic safety; the moderate frequently included themes were life science, science, and social studies; and never included themes were mathematics, English, religious culture and ethics, human rights, citizenship, and democracy. Considering the contributions of imagination to the development of an individual, it is recommended that the Ministry of National Education attach importance to imagination education in primary school.

Keywords: Primary school, imagination, curriculum

Atf için: Aydın, Y. (2023). İlkokul öğretim programlarının hayal gücü eğitimi bağlamında incelenmesi. *Uluslararası Temel Eğitim Çalışmaları Dergisi*, 4(3), 162-169.

Etik Kurul İzin Bilgileri: Araştırma veri toplama tekniği türü ve amacı nedeniyle etik kurul onayı gerektiren çalışma kapsamı dışındadır.

This is an open access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/), which permits unrestricted use, distribution and reproduction in any medium, provided the original authors and source are credited.

1. GİRİŞ

Eğitim “belli bir bilim dalında, belli bir konuda bilgi, beceri kazandırma, yetiştirme ve geliştirme işi”dir (Oxford [Languages](#), 2023). Temelde okullardaki eğitim de öğretim programları rehberliğinde olmaktadır. Öğretim programı, yapılacak olan öğretimin temel felsefesini, sınıf düzeyleri bağlamında ünite-öğrenme alanlarını, kazanımları, kazanımlar bağlamında örnek etkinlikleri, kazandırılacak değerleri ve becerileri, uygulanacak ölçme ve değerlendirme yaklaşımlarını kapsayan rehber bir metindir (Çoban, 2015; Kaş ve Köktürk, 2021; Taşpınar, 2017). İlkokulda hayal gücü eğitimi de öğretim programlarında hayal gücüne yer vermekle birlikte programlarda yer alan kazanımlarla ilişkili olarak ilkökul öğrencilerinin hayal güçlerinin nasıl geliştirilebileceğine odaklanmaktadır (Aydın, 2022). İlkokulda hayal gücü eğitimine önem verilmesi öğretim programlarının hedeflerine ulaşmayı kolaylaştırmakta, yaratıcılığı beslemekte ve öğrenmenin kalıcılığına katkı vermektedir (Aydın, 2022; Güneş, 2013; Hilppö, Rajala, Zittoun, Kumpulainen, & Lipponen, 2016; Jankowska, Gajda, & Karwowski, 2019). Ayrıca çocuktan itibaren hayal gücü gelişimi desteklenen bireyler yetişkinlikte daha üretken ve daha yaratıcı olmaktadır (Vygotsky, 2004). Hayal gücü eğitiminin çok yönlü ve disipline edilmiş bir şekilde gerçekleşmesi ise temelde hayal gücünün öğretim programlarında yer alma durumuna bağlıdır. Çünkü öğrenme-öğretme sürecinin baş aktörü olan öğretmenler müfredata bağlı olarak eğitim vermektedirler. Ayrıca Wagner (2008) tarafından yapılan çalışmada 21. yüzyıl bireylerinde aranan özelliklerden biri merak ve hayal gücüdür. Yine Future Bright ve Intel şirketlerinin Türkiye’de 2016 yılında yaptığı hayal araştırmasına göre çocukların yarısının hayal kurmadığı ortaya çıkmıştır (İleri, 2017). 2023 Eğitim Vizyonu Belgesi’nde de çocukların hayallerini ürüne dönüştürmesi hedefinin öneminden bahsedilmiştir (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2018). Avşar ve Saban (2023) tarafından bireysel araştırma yaklaşımı ile yürütülen çalışmada da bir sınıf öğretmeni kendi hayal gücü potansiyeli bağlamında ilkökul üçüncü sınıf ders programlarında yer alan kazanımlar ilgili bir dönem boyunca sınıfında etkinlikler tasarlayıp uygulamış, bunun sonucunda yer alan önerilerden biri ise ilkökulda hayal gücü odaklı daha çok araştırma yapılmasıdır. Yapılan tüm bu değerlendirmeler neticesinde bu çalışmada ilkökul öğretim programlarının içeriği hayal gücü eğitimi potansiyeli bakımından incelenmeye çalışılmıştır.

Alan yazın incelendiğinde hayal gücü eğitiminin öğretim programlarındaki varlığını sorgulayan çalışmaların sınırlı sayıda olduğu görülmüştür. Bu kapsamda Ünveren (2020) Türkçe öğretiminde hayal gücü eğitiminin yerini araştırmış, 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki etkinliklerde ve Türkçe dersi öğretim programı beceri alanlarına ait bazı kazanımlarda öğrencilerin hayal gücü gelişimini destekleyecek birçok unsura rastlamıştır. Ünveren’in (2020) yaptığı bu çalışmada bir disiplin olan Türkçe öğretiminde hayal gücü eğitiminin varlığı sorgulanmıştır. Bu yönüyle mevcut araştırmayla benzerlik taşımaktadır. Fakat sınıf düzeyi ve tek bir disiplindeki hayal gücü eğitimine yönelik değerlendirme yapılmış olması yönü ile mevcut araştırmadan farklılaşmaktadır. Çünkü mevcut araştırmanın genel amacı ilkökul eğitiminde hayal gücü eğitiminin varlığı tüm derslerin öğretim programları bağlamında sorgulamaktır. Bu kapsamda aşağıda yer alan iki soruya cevap aranmıştır.

1. 2018 ve sonrasında yenilenen ilkökul “Türkçe, matematik, hayat bilgisi, fen bilimleri, sosyal bilgiler, İngilizce, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Görsel Sanatlar, müzik, Beden Eğitimi ve Oyun, Trafik Güvenliği” ve “İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi” dersleri öğretim programlarında “hayal, hayal gücü, hayal etmek ve hayal kurmak” kavramlarına yer verilme durumu nasıldır?
2. İlkokulda yer alan dersleri öğretim programlarında hayal gücü tiplerinden yaratıcı hayal gücüne yer verilme durumu nasıldır?

2. YÖNTEM

Bu araştırmanın amacı ilkökul öğretim programlarında hayal gücü bağlamında hayal gücü eğitimi potansiyelinin sorgulanmasıdır. Bu nedenle araştırma doküman incelemesi yöntemi ile yürütülmüştür. Doküman inceleme yöntemi, araştırmanın veri setinin oluşturulmasında kullanılan dokümanlara ulaşılması, dokümanların okunup gözden geçirilmesi, araştırmanın problemi bağlamında sorgulanması ve çözümlenmesi olarak tanımlanabilir (Özkan, 2023). Çepni’nin (2021) belirttiği gibi bu çalışmada da öncelikle araştırmanın

amacına uygun olarak kaynaklara ulaşılmış, bu kaynaklar tüm boyutlarıyla okunmuş, gerekli notlar alınmış ve değerlendirmelerde bulunulmuştur.

2.1. Dokümanlar

Araştırmanın dokümanlarını Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı internet sayfasında öğretim programları başlığı altında bulunan ilkökul 2018 yılında veya sonrasında yenilenen “Türkçe, matematik, hayat bilgisi, fen bilimleri, sosyal bilgiler, İngilizce, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Görsel Sanatlar, müzik, Beden Eğitimi ve Oyun, Trafik Güvenliği ve İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi” dersleri öğretim programları oluşturmaktadır.

2.2. Veri Toplama Süreci

Araştırmanın dokümanlarını oluşturan ilkökul öğretim programlarına ise <http://mufredat.meb.gov.tr/Programlar.aspx> sayfasından ulaşılmıştır (MEB, 2023). Bu ilkökul “Türkçe, matematik, hayat bilgisi, fen bilimleri, sosyal bilgiler, İngilizce, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Görsel Sanatlar, müzik, Beden Eğitimi ve Oyun, Trafik Güvenliği” ve “İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi” dersleri öğretim programları bilgisayar ortamına indirilmiş ve analiz edilmek üzere dosyalanmıştır.

2.3. Verilerin Analizi

Araştırmanın dokümanlarını oluşturan ilkökul öğretim programları hayal gücü tipolojisinden yaratıcı hayal gücü ve “hayal, hayal gücü, hayal etmek ve hayal kurmak” kavramlarına ne sıklıkla yer verildiğini ortaya çıkarma durumu yönüyle analiz edilmiştir. Bu içerik analizine benzer şekilde hayal gücü konu alanında yapılmış araştırmalar da bulunmaktadır (Baysal ve Özkul, 2009; Ünveren, 2020). Bu analiz kapsamında öncelikle her bir öğretim programında “hayal, hayal gücü, hayal etmek ve hayal kurmak” kavramlarına ve alan yazında hayal gücü tanımında en sık geçen “özgün/özgünlük, yeni/yenilikçi” (Perdue, 2003; Wang ve Huang, 2015; White, 1990) kavramlarına doğrudan yer verilip verilmediğine bakılmıştır. Bu durumu gösteren sıklık tablosuna bulgularda yer verilmiştir. İkinci adım olarak bu hayal gücü teması ile ilgili kavramlara doğrudan yer verilmese de kazanım veya açıklamalarında hayal gücü kullanımı içeren bulguların varlığı sorgulanmıştır. “Öyküler doğru davranış biçimleriyle yeniden kurgulanarak tekrar dramatize edilir.” Açıklaması bu analize bir örnek olarak gösterilebilir. Yeniden kurgu yapmak hayal gücü kullanımını içermektedir. Üçünü aşama olarak tüm öğretim programları, alan yazında geçen ve dört bileşenden oluşan hayal gücü tipolojisinin yaratıcı hayal gücü bağlamında incelenmiştir (Bland, 2006; Egan, 2003; Greene, 1995; Wright Mills, 2001). Bu hayal gücü türleri; fantezi/sınırsız hayal gücü (Hayal gücünden kaynaklanan fikirlerin çeşitliliğini, genişliğini, fantastik öğeler barındırmasını içerir.), empatik hayal gücü (Empatik bir bakış açısıyla başkalarının ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmaya içerir.), yaratıcı hayal gücü (Fikirlerin gerçekte daha temellendirilmesi ve potansiyel olarak ulaşılabilir olmasını içerir.) ve eleştirel hayal gücü (Mevcut duruma veya içerindeki güç yapılarına meydan okumayı içerir.)’dir. Bu çalışmada hayat gücünün yaratıcı potansiyelini kullanma yönüyle yaratıcı hayal gücü bileşeni analize dahil edilmiştir. Bu bağlamda da öğretim programlarında yer alan kazanım ve açıklamalarda yaratıcı hayal gücü tanımında geçen “*öğrencilerin üretmesi istenilen fikirlerin gerçekte daha yakın olması ve gerçekleşme potansiyelinin bulunması*” kriterleri dikkate alınmıştır.

2.4. Geçerlik (İnandırıcılık) ve Güvenirlilik

Araştırmanın amacı kapsamında 12 farklı ilkökul öğretim programı incelenmiştir. Bu öğretim programlarının nasıl temin edildiği, nasıl okunup gözden geçirildiği, verilerin analizinin nasıl yapıldığı ayrıntılarıyla verilerin analizi bölümünde açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca araştırma raporu tamamlandıktan sonra akran sorgulaması (Creswell ve Creswell, 2021) yapmak amacıyla çalışmanın son hali sınıf öğretmenliği bölümünde görev yapan ve doküman inceleme konusunda uzman bir araştırmacının görüşüne sunulmuştur. Gelen dönütler “Giriş bölümünün ilk paragrafında problem durumuna odaklanılmalı, sonuçlar bulguların tekrarı gibi durduğu için yeniden yazılmalı.” şeklindedir. Bu öneriler bağlamında araştırma metni revize edilmiştir.

3. BULGULAR

3.1. Araştırmanın Birinci Alt Amacına Ait Bulgular

2018 yılı veya sonrasında yayımlanan ilkökul “Türkçe, matematik, hayat bilgisi, fen bilimleri, sosyal bilgiler, İngilizce, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Görsel Sanatlar, müzik, Beden Eğitimi ve Oyun, Trafik Güvenliği” ve “İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi” dersleri öğretim programlarında “hayal, hayal gücü, hayal etmek ve hayal kurmak” kavramlarına ve hayal gücü tanımında en sık geçen “özgün/özgünlük, yeni/yenilikçi” kavramlarına yer verilme durumları ve dolaylı olarak hayal gücü kullanımı içeren kazanım, açıklamalar da incelenmiş, bulgulara ait veriler tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Öğretim programlarında “hayal, hayal gücü, hayal etmek ve hayal kurmak, özgün/özgünlük ve yeni/yenilikçi” kavramları

Öğretim programları	Hayal/Hayali	Hayal gücü	Hayal etmek	Hayal kurmak	Özgün/Özgünlük	Yeni/yenilikçi	Sıklık frekansı
Türkçe	5	1					6
Matematik							0
Hayat bilgisi					2		2
Fen bilimleri						2	2
Sosyal bilgiler						3	3
İngilizce							0
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi							0
Görsel Sanatlar	3			1	1	2	7
Müzik					6	2	8
Beden Eğitimi ve Oyun					1		1
Trafik Güvenliği						1	1
İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi							0

Tablo 1’de yer alan veriler incelendiğinde, ilkökul öğretim programları arasında hayal gücü temasına en sık yer verilenin müzik, görsel sanatlar ve Türkçe dersi öğretim programları olduğu görülmüştür. İlkokul müzik ders öğretim programında Müzik Kültürü Öğrenme Alanı’nda yer alan 1. ve 2. sınıf kazanımı olan “Ortama uygun müzik dinleme ve yapma davranışları sergiler.” kazanımının açıklama kısmında yer alan “Öyküler doğru davranış biçimleriyle yeniden kurgulanarak tekrar dramatize edilir.” ifadesinde yeniden kurgulama eylemi hayal gücü kullanımı gerektirmektedir. Dinleme-Söyleme öğrenme alanında yer alan 1. ve 2. sınıf ortak kazanımı (“Belirli gün ve haftalarla ilgili müzik etkinliklerine katılır.”) açıklamasında (“Bu etkinliklerde öğrenciler, oluşturdukları özgün çalışmalarını da sergileyebilirler.”) öğrencilerin özgün çalışma yapması hayal gücü kullanımı içermektedir. Yine Dinleme-Söyleme öğrenme alanı içinde bulunan 1. sınıf “Müzik çalışmalarını sergiler.” kazanımının açıklama kısmında (“Öğrencilerin hazırladıkları özgün çalışmalarını, gönüllü olarak arkadaşlarına sergilemelerini sağlayacak ortamlar oluşturulur.”) ve 2. sınıf kazanımının (“Belirli gün ve haftalarla ilgili müzik etkinliklerine katılır.”) açıklama bölümünde (“Bu etkinliklerde öğrenciler, oluşturdukları özgün çalışmalarını da sergileyebilirler.”) öğrencilerin özgün çalışma yapması hayal gücü kullanımını içermektedir. Müziksel Yaratıcılık öğrenme alanında yer alan 2. sınıf kazanımına (“Oyun müziklerine, özgün hareketlerle eşlik eder.”) öğrencilerin ulaşabilmesi için hayal gücünün yaratma rolünü sürece dahil etmeleri gerekmektedir. Müzik Kültürü öğrenme alanında yer alan 2. sınıf kazanımına (“Okuldaki müzik etkinliklerine katılır.”) ve 3. Sınıf kazanımının (“Belirli gün ve haftalarla ilgili müzikleri anlamına uygun söyler.”) açıklama bölümlerinde (“Bu etkinliklerde öğrenciler, oluşturdukları özgün çalışmalarını sergileyebilirler.”) öğrencilerin özgün çalışma yapabilmesi için hayal gücü kullanımı gerektirmektedir.

Görsel sanatlar dersi öğretim programında alana özgü beceriler başlığı altında belirtilen “Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programı’nın 1-4. sınıflarında genel olarak hayal dünyasının, duygu ve düşüncelerin sanat yoluyla nasıl ifade edilebildiği, sanat eserinin değerli olduğu, sanatın süreç içerisindeki değişimi ve yapıldıkları yerlerin tanınması üzerine yoğunlaşmıştır.” ifadesinde öğrencilerin sanatsal olarak kendilerini ifade etmede hayal gücü potansiyellerini kullanacakları anlaşılmıştır. Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programı’nın temel öğrenme alanlarından “Görsel İletişim ve Biçimlendirme”de öğrencilerin gözlemlerini, hayallerini, duygularını ve düşüncelerini biçimlendirerek görsel iletişim kurmaları ve yeteneklerini açığa çıkartabilecek yaratıcı, özgün biçimlendirme çalışmalarını yapmaları amaçlanmıştır. Bu öğrenme alanının 2. sınıf kazanımında (“Çalışmasına hayallerini

yansır.”) ve bu kazanımın açıklamasında (“Hayal kurmanın ne olduğu örneklendirilerek öğrencilere bununla ilgili çalışma yaptırılır.”) öğrencileri hayal gücü kullanımına yönlendirme söz konusudur. Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programı “2. Sınıf Kazanım ve Açıklamaları” başlığı altında öğrencilerin ikinci sınıf Görsel Sanatlar dersinde deneyimlerinden, okul ile yakın çevresinden, Türk kültüründen ve farklı kültürlerden esinlenerek yeni fikirler oluşturmaları üzerinde durulması öğretmenlerden istenilmiştir.

Türkçe Dersi Öğretim Programı’nın “Özel Amaçları” başlığı altında yer alan “Türkçe Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin; okuduğu, dinlediği/işlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmalarının; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmelerinin sağlanması amaçlanmıştır.” ifadesinde öğrencilerin hayal gücü gelişmelerinin desteklenmesi gerektiği anlaşılmıştır. “Temalar ve Konu Önerileri” başlığı altında bulunan “Bilim ve Teknoloji” temasının açıklamasında kavram olarak hayal gücü, merak duygusu, yenilikçilik geçmektedir. “Çocuk Dünyası” temasının açıklama kısmında yer alan kavramlar arasında da hayal geçmektedir. Okuma becerisi anlama başlığı altında 3. ve 4. sınıf ortak kazanımı olan “Metindeki gerçek ve hayalî öğeleri ayırt eder.” kazanımında hayal gücü kullanımı farkındalığı söz konusudur. Yazma becerisi başlığı altında 4. sınıf kazanımı olan “Hayalî öğeler barındıran kısa metin yazar.” kazanımına öğrencilerin ulaşabilmesi için hayal güçlerini kullanmaları gerekmektedir.

Tablo 1’de yer alan veriler incelendiğinde, hayal gücü temasına hiç yer verilmeyen ilkökul öğretim programlarının ise matematik, İngilizce, din kültürü ve ahlak bilgisi, insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi dersi öğretim programları olduğu anlaşılmıştır. En az sıklıkla hayal gücü temasına yer verilen öğretim programlarının ise beden eğitimi ve oyun, trafik güvenliği olduğu belirlenmiştir. Beden Eğitimi ve Spor dersi Hareket Yetkinliği öğrenme alanı 4. sınıf kazanımı (“Özgün, danslar yapar.”) öğrencilerin özgün dans yapabilmesi için hayal gücü kullanımını içermektedir. Trafik Güvenliği Dersi Öğretim Programı’nın Özel Amaçları arasında öğrencilerden “Trafik sorunlarını önleme ve çözmeye yeni öneriler geliştirmeleri beklenmektedir.” Bu amaç öğrencilerin problem çözmeye yeni öneriler sunabilmesi için hayal gücünün yaratıcı rolü kullanımını kapsamaktadır.

Tablo 1’de yer alan veriler incelendiğinde, hayal gücü temasına sıklıkla olmasa da hayat bilgisi, fen bilimleri ve sosyal bilgiler dersi öğretim programlarında yer verildiği görülmektedir. Hayat bilgisi dersi Okulumuzda Hayat ünitesi 3. Sınıf kazanımında (“Okul kaynaklarının etkili ve verimli kullanımına yönelik özgün önerilerde bulunur.”) ve Evimizde Hayat ünitesi 3. Sınıf kazanımında (“Evdeki kaynakların etkili ve verimli kullanımına yönelik özgün önerilerde bulunur.”) öğrencilerin özgün öneriler geliştirebilmeleri için hayal gücü kullanımından faydalanmaları amaçlanmıştır. Fen bilimleri dersi öğretim programı alana özgü beceriler başlığı altında da hayal gücü teması ile ilişkili olan “Bilimsel Süreç Becerileri, Yaratıcı düşünme, Girişimcilik, Mühendislik ve Tasarım Becerileri ve Yenilikçi (inovatif) düşünme becerilerine yer verilmiştir. 4. sınıf Aydınlatma ve Ses Teknolojileri / Fiziksel Olaylar ünitesinde hayal gücü teması ile ilişkili olarak öğrencilerin; “ışığın ve sesin uygun kullanılmadığında insan hayatını olumsuz yönde etkilediğini bilmeleri, bu duruma çözümler üretmeleri; ayrıca gelecekteki aydınlatma sistemlerini tasarlamaları, böylece yaratıcı ve yenilikçi düşünme becerisi kazanmaları” amaçlanmaktadır. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda Temel Beceriler başlığı altında hayal gücü ile ilişkili olarak “Yenilikçi düşünme” becerisi yer almaktadır. Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanı ile öğrencilerden; “yenilikçi, eleştirel ve bilimsel düşüncenin bilim ve teknolojiye gelişmelerin temeli olduğunu fark etmeleri” amaçlanmaktadır.

3.2. Araştırmanın İkinci Alt Amacına Ait Bulgular

2018 yılı ilkökul “Türkçe, matematik, hayat bilgisi, fen bilimleri, sosyal bilgiler, İngilizce, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Görsel Sanatlar, müzik, Beden Eğitimi ve Oyun, Trafik Güvenliği” ve “İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi” dersleri öğretim programları hayal gücü tipolojisinin yaratıcı hayal gücü bağlamında incelenmiştir. Bu bağlamda yaratıcı hayal gücünün veri analizinde belirtilen yaratıcı hayal gücü tanımında yer alan iki kiretere göre tüm ilkökul öğretim programlarında ortak olan ve öğrencilerden beklenen üç farklı yetkinlikte yer aldığı anlaşılmıştır. Öğrencilerden “Ana Dilde İletişim” yetkinliği kapsamında yaratıcı hayal gücünü kullanarak dilsel etkileşimde bulunmaları amaçlanmıştır. “İnisiyatif Alma ve Girişimcilik”te ise bireyin düşüncelerini eyleme dönüştürme sürecinde yaratıcı hayal gücüne sahip olması beklenilmektedir. “Kültürel Farkındalık ve İfade” yetkinliğinde ise bireyin kitle iletişim araçları kullanılarak görüş, deneyim ve duyguların yaratıcı hayal gücünü

kullanarak ifade etmesi istenilmektedir. Kendi içinde ber bir öğretim programı yaratıcı hayal gücü bağlamında değerlendirildiğinde aşağıda yer alan bulgulara ulaşılmıştır.

1. Türkçe dersi öğretim programı temalarından “Okuma Kültürü”nde yaratıcı okuma konusu önerilmiştir.
2. Müzik dersi öğretim programının özel amaçları arasında öğrencilerin yaratıcılığını ve yeteneğini müzik yoluyla geliştirmesi hedeflenmektedir. Programın içerik yapısında müziksel yaratıcılık öğrenme alanı bulunmaktadır. Bu öğrenme alanında 1. sınıfta 5 kazanım, 2. sınıfta 2 kazanım, 3. sınıfta 4 kazanım ve 4. sınıfta dört kazanım bulunmaktadır. Bu kazanımlardan bazılarında aşağıda yer verilmiştir.

“Mü.1.C.5. Dinlediği öyküdeki olayları farklı ses kaynakları kullanarak canlandırır.”

“Mü.2.C.2. Oyun müziklerine, özgün hareketlerle eşlik eder.”

“Mü.3.C.3. Ezgi denemeleri yapar.”

“Mü.4.C.3. Kendi oluşturduğu ezgileri seslendirir.”
3. Dördüncü Sınıf Fen bilimleri dersi öğretim programında “Aydınlatma ve Ses Teknolojileri” ünitesinin “Fiziksel Olaylar” konusu ile öğrencilerden yaratıcı hayal güçlerini kullanmaları amaçlanmaktadır. Bu amaca yönelik olan kazanımlar aşağıda yer almaktadır.

“F.4.5.1.2. Gelecekte kullanılabilecek aydınlatma araçlarına yönelik tasarım yapar.”

“F.4.5.3.3. Işık kirliliğini azaltmaya yönelik çözümler üretir.”

“F.4.5.5.3. Ses kirliliğini azaltmaya yönelik çözümler üretir.”
4. Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında 4. sınıf “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında da öğrencilerden yaratıcı hayal gücünü kullanmaları amaçlanmıştır. Bu amaca yönelik olan kazanım aşağıda verilmiştir.

“SB.4.4.4. Çevresindeki ihtiyaçlardan yola çıkarak kendine özgü ürünler tasarlamaya yönelik fikirler geliştirir.”

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Hayal gücü temasına ilkökul müzik, görsel sanatlar ve Türkçe dersi öğretim programlarında diğer öğretim programlarına göre en sık yer verilmesi, bu dersler kapsamında hayal gücü eğitimi potansiyelini göstermektedir. Hayal gücü temasına ilkökul müzik dersi öğretim programında 1. 2. ve 3. sınıf Müzik Kültürü Öğrenme Alanı (4 kazanım), 1. ve 2. sınıf Dinleme-Söyleme Öğrenme Alanı (4 kazanım), 2. sınıf Müziksel Yaratıcılık Öğrenme Alanı (1 kazanım)’nda yer verilmiştir. Görsel sanatlar dersi öğretim programında ise “Alana Özgü Beceriler” ve “Görsel İletişim ve Biçimlendirme Temel Öğrenme Alanı” başlıkları altında öğrencilerin sanatsal olarak kendilerini ifade etmede hayal gücü potansiyellerini kullanmaları amaçlanmıştır. Bu amaçla 2. sınıf kazanımında (“Çalışmasına hayallerini yansıtır.”) ve bu kazanımın açıklamasında (“Hayal kurmanın ne olduğu örneklendirilerek öğrencilere bununla ilgili çalışma yaptırılır.”) öğrencileri hayal gücü kullanımına yönlendirme söz konusudur. Türkçe Dersi Öğretim Programı’da ise programın “Özel Amaçları”ndan bir tanesi öğrencilerin hayal gücü gelişimlerinin desteklenmesidir. Türkçe dersi öğretim programında yer alan Temalar ve Konu Önerileri başlığı altında bulunan Bilim ve Teknoloji temasının açıklamasında ise kavram olarak hayal gücü, merak duygusu, yenilikçilik geçmektedir. Çocuk Dünyası temasının açıklama kısmında yer alan kavramlar arasında da hayal geçmektedir. Okuma becerisi anlama başlığı altında 3. ve 4. sınıf ortak kazanımı olan “Metindeki gerçek ve hayalî öğeleri ayırt eder.” kazanımında hayal gücü kullanımı farkındalığı söz konusudur. Yazma becerisi başlığı altında 4. sınıf kazanımı olan “Hayalî öğeler barındıran kısa metin yazar.” kazanımına öğrencilerin ulaşabilmesi için hayal güçlerini kullanmaları gerekmektedir. Müzik, görsel sanatlar ve Türkçe dersleri temelde bireyin kendini ifade etme sürecinde kullanacağı yöntem, teknik ve yaklaşımları bireye fark ettirmektedir. Hayal gücünün varlığı da bireyin kendini ifade etme sürecinde fark edilir. Bu sebeple bu derslerde hayal gücü temasına daha fazla ağırlık verilmiş olabilir.

Sıklıkla olmasa da hayal gücü temasına “hayat bilgisi, fen bilimleri ve sosyal bilgiler” dersi öğretim programlarında da yer verilmektedir. Aydın’ın (2022) yaptığı araştırmada ilkökul hayat bilgisi dersinde hayal gücü eğitiminin verilebileceğini ortaya koyması, mevcut araştırmanın bu sonucunu doğrular niteliktedir. Ayrıca

Hilppöa ve diğerlerinin (2016) de hayal gücünün ilkökul fen eğitimi programının hedeflerine ulaşmayı kolaylaştırdığını tespit etmeleri mevcut araştırmanın bu sonucunu desteklemektedir. Sıklıkla olmasa da hayal gücü temasına yer vermesi yönüyle bu öğretim programları arasında en dikkat çekici olanı Hayat Bilgisidir. Hayat Bilgisi dersi, bireyin evde-okulda-doğada-ülkede sağlıklı ve güvenli bir hayat yaşaması için gerekli olan bilgi, beceri, değer ve tutumları edindirmeyi amaçlayan, ilkökul fen bilimleri ve sosyal bilgiler derslerinin temeli olarak kapsamlı bir içeriği barındıran, bireyin zengin deneyimle hayatla temasını ve etkileşimini önceleyen, bireyi bugünün ve yarının yaşamına hazırlayan bir derstir. Bu tanım bağlamında düşünüldüğünde Hayat Bilgisi ile hayal gücü arasında hayal gücünün hem Hayat Bilgisi dersinden beslendiği hem de deneyim yaşatma yönüyle Hayat Bilgisi dersi içeriğini zenginleştirdiği yönüyle bir ilişki olduğu yorumu yapılabilir (Aydın, 2022). Bu bağlamda düşünüldüğünde hayal gücü temasına hayat bilgisi öğretim programında daha sık yer verilebilirdi. Bu bağlamda müzik, görsel sanatlar, Türkçe, hayat bilgisi, fen bilimleri ve sosyal bilgiler derslerinin kazanımlarına ulaşma sürecinde hayal gücünün rolünü belirlemeye yönelik araştırmalar yapılabilir. Çünkü bu derslerde hayal gücü eğitimi potansiyelini ifade eden göstergelere ulaşılmıştır. Bu göstergeler hem amaçlar hem de kazanımlar bağlamında fark edilmiştir.

En az sıklıkla hayal gücü temasına yer verilen öğretim programları ise beden eğitimi ve oyun, trafik güvenliğidir. Hayal gücü temasına hiç yer verilmeyen ilkökul öğretim programları ise matematik, İngilizce, din kültürü ve ahlak bilgisi, insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi dersi öğretim programlarıdır. Bu alt amaçla mevcut öğretim programlarında hayal gücünün varlığı kavramsal olarak incelenmiştir. Bu durum aynı zamanda mevcut araştırmanın sınırlı kaldığı noktalardan birini göstermektedir. Bir sonraki araştırmalarda bu sınırlılığı aşmak için bu programların öğrencilerin hayal gücünü destekleme durumları incelenebilir, inceleme aşamasında bu öğretim programlarının çocukların hayal gücü gelişimine katkısı da araştırılabilir.

Tüm ilkökul öğretim programları hayal gücünün türlerinden biri olan yaratı hayal gücü bağlamında incelenmiştir. Bu bağlamda tüm ilkökul öğretim programlarında yer alan üç temel yetkinlik alanında öğrencilerden yaratıcı hayal gücünü kullanmaları beklenilmektedir. Türkçe, müzik, fen bilimleri ve sosyal bilgiler dersleri öğretim programında öğrencilerin yaratıcı hayal güçlerini uyaracak, hayal gücünün yaratma potansiyelini destekleyecek amaç ve kazanımlara rastlanılmıştır. Bu sonuç araştırmanın birinci alt amacındaki sonuçla örtüşmektedir. Tüm sonuçlar birlikte değerlendirildiğinde bireylerin yetişkinlikte daha üretken, daha girişimci ve daha yenilikçi olmalarına katkı vermek amacıyla tüm ilkökul öğretim programlarında yaratıcı hayal gücü kullanımına yer verilmesi önerilir.

BEYAN

“İlkökul Öğretim Program”larının Hayal Gücü Eğitimi Bağlamında İncelenmesi” isimli makalemiz ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması yoktur ve yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Avşar, H. & Saban, A. (2023). Hayal gücünün sınıf öğretmenliği mesleğinde kullanılmasına ilişkin bir öz-inceleme. *Eğitim ve Bilim*, 48(215), 143-171. <http://dx.doi.org/10.15390/EB.2023.11958>
- Aydın, Y. (2022). *Hayat Bilgisi öğretiminde hayal gücü geliştirici etkinliklerin yaratıcı hayal gücü gelişimine etkisi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Bursa Uludağ Üniversitesi.
- Baysal, H. & Özkul, A. S. (2009). Türkiye’de girişimcilik eğitiminde ilköğretimin rolü ders kitapları üzerine bir içerik analizi, *Uluslararası Davraz Kongresi tam metin bildiriler kitabı* içinde. Isparta.
- Bland, D. (2006). *Researching educational disadvantage: Using participatory action research with marginalised students*. Unpublished PhD thesis. Brisbane: QUT.
- Creswell, J. W. & Creswell, J. D. (2021). *Araştırma tasarımı-nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları*. (Çev. E. Karadağ). Nobel Akademik Yayıncılık. (Eserin orijinali 2018 yılında yayınlanmıştır).
- Çepni, S. (2021). *Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş*. Celepler.

- Çoban, A. (2015). Temel Kavramlar. *Öğretim İlke ve Yöntemleri içinde* (Ed. G. Ocak). (s. 3-54). Ankara: Pegem Akademi.
- Egan, K. (2005). *An imaginative approach to teaching*. CA: Jossey-Bass.
- Greene, M. (1995). *Releasing the imagination: Essays on education, the arts, and social change*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Güneş, F. (2013). Görsel okuma eğitimi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 1–17.
- Hilppö, J., Rajala, A., Zittoun, T., Kumpulainen, K., & Lipponen, L. (2016). Interactive dynamics of imagination in a science classroom. *Frontline Learning Research*, 4(4), 20-29. <http://dx.doi.org/10.14786/flr.v4i4.213>
- İleri, A. (2017). Okuma kültürü ve okul kütüphaneleri raporu 2017 / okul kütüphanecileri derneği. *Türk Kütüphaneciliği*, 31(2), 259-262. <http://dx.doi.org/10.24146/tkd.2017.14>
- Jankowska, D. M., Gajda, A., & Karwowski, M. (2019). How children's creative visual imagination and creative thinking relate to their representation of space. *International Journal of Science Education*, 41 (8), 1096–1117. <https://doi.org/10.1080/09500693.2019.1594441>
- Kaş, B. & Köktürk, Ş. (2021). Akademik çeviri programları kapsamında eğitim, öğretim, eğitim programı ve öğretim programı kavramlarının değerlendirilmesi. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 8, 96-110. <https://doi.org/10.48131/jscs.988092>
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2018). 2023 Eğitim vizyonu. https://2023vizyonu.meb.gov.tr/doc/2023_EGITIM_VIZYONU.pdf adresinden alınmıştır.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2023). *Öğretim programları*. <http://mufredat.meb.gov.tr/Programlar.aspx> adresinden alınmıştır.
- Oxford Languages. (2023). Google Türkçe Sözlüğü. https://www.google.com.tr/search?q=e%C4%9Fitim+nedir&sca_esv=584808234&sxsrf=AM9HkKm2ldERDpB38hOgFISPH6PHbisSvQ%3A1700728154112&source=hp&ei=Wg1fZZnoBLSJxc8P25Gf8AU&ifsig=AO6bgOgAAAAAZV8batrRBYxazzUZAVFa1hHvcC0iZcsD&ved=0ahUKEwiZ_e6L2tmCAxW0RPEDHdvIB14Q4dUDCAo&uact=5&oq=e%C4%9Fitim+nedir&gs_lp=Egdnd3Mtd2l6Igl1xJ9pdGltIG5lZGlySABQAFgAcAB4AJABAjgBAKABAKoBALgBA8gBAA&scient=gws-wiz adresinden alınmıştır.
- Özkan, U. B. (2023). *Eğitim bilimleri araştırmaları için doküman inceleme yöntemi*. (6. Baskı). Pegem.
- Perdue, K. (2003). Imagination. The Chicago school of media theory. <http://lucian.uchicago.edu/blogs/mediatheory/keywords/imagination/> adresinden alınmıştır.
- Taşpınar, M. (2017). *Kuramdan Uygulamaya Öğretim Yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Ünveren, D. (2020). Türkçe öğretiminde hayal gücü ve yaratıcılık eğitimi. *OPUS— Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15(21), 378-404. <https://doi.org/10.26466/opus.656984>
- Vygotsky, L. S. (2004). Imagination and creativity in childhood. *Journal of Russian & East European Psychology*, 42(1), 7-97.
- Wagner, T. (2008). *The global achievement gap*. Basic Books.
- Wang, H-H. ve Huang, C-C. (2015). Inquiry into imagination: Constructing the reliability and validity of imagination scales. *Bulletin of Educational Research*, 61(4), 63-104.
- White, A. R. (1990). *The language of imagination*. Blackwell.
- Wright-Mills, C. (2001). The sociological imagination and the promise of sociology. In A. Giddens (Ed.), *Sociology: Introductory readings* (Revised ed., pp. 7–9). Polity Press.